

Congregazione per l' Educazione Cattolica – Pontificia Commissione Migrazioni e Turismo. *Orizzonti pastorali oggi. Studi interdisciplinari sulla mobilità umana*. 2 edizione. Città del Vaticano 1987 ss. 294. Edizioni Messaggero Padova.

Praca ta ma charakter nietypowy, gdyż jest owocem współpracy dwóch dykasterii Kurii Rzymskiej, a więc publicznych organów Stolicy Apostolskiej, z naukowcami, reprezentującymi różne nauki teologiczne i pastoralne. Czynnikiem umożliwiającym tę współpracę jest wspólne zainteresowanie problemami migracji i duszpasterstwa ludzi wędrujących.

Zawarte w książce materiały były pierwotnie opublikowane w kwartalniku „Seminarium” 37:1985 nr 4 s. 1-127, a następnie w 1986 r. ukazały się – pod wyżej cytowanym tytułem – jako samodzielne wydawnictwo. Omawiana tu książka jest już drugim wydaniem tej samej pozycji. Fakt ten wskazuje z jednej strony na wielką wagę, jaką Stolica Apostolska przywiązuje dziś do upowszechnienia zagadnień duszpasterstwa migracyjnego, a z drugiej na rosnące zapotrzebowanie społeczności kościelnej na publikacje z tej dziedziny.

Prezentowana książka ma wyraźnie określony cel, o którym informuje zamieszczony na jej początku dokument Kongregacji dla Wychowania Katolickiego. Dokument ten, zatytułowany *Il fenomeno della mobilità umana* z 25 I 1986 r., poświęcony jest sprawie formacji przyszłych kapłanów w aspekcie duszpasterstwa migracyjnego. Jako list okrężny został on pierwotnie przesłany do wszystkich biskupów diecezjalnych i rektorów seminariów duchownych. Następnie, za staraniem tej Kongregacji i Papieskiej Komisji dla Spraw Duszpasterstwa Migrantów i Turystów, do dokumentu dołączono – związane z nim tematycznie – materiały naukowe służące za praktyczną pomoc w procesie wspomnianej formacji.

W części wstępnej dokument Kongregacji zwraca uwagę na ogromne zjawisko współczesnej ruchliwości ludzkiej, z którego wyłaniają się różne jego sektory, a mianowicie: migracja (50 mln. migrantów, 20 mln. uchodźców), podróże morskie (8 mln. osób), podróże lotnicze (w USA 250 mln. w ciągu roku), koczownictwo (15 mln.), turystyka zagraniczna (300 mln.), pielgrzymki (30 mln.). „Ludzie w drodze”, jak się ich nazywa, przeżywają różnorodne i skomplikowane problemy życiowe i pastoralne.

Kościół, który stale towarzyszy ludziom oderwanym od ich naturalnego środowiska, dostrzega obecnie konieczność nie tylko informowania opinii społecznej w tej dziedzinie, ale także odpowiedniego przygotowania wszystkich kapłanów, sióstr zakonnych i w ogólności tych (świeckich), którzy mogą podjąć pracę apostolską na tym polu. Dotychczasową przygodność działań pastoralnych w środowiskach ludzi wędrujących należy zastąpić systematyczną pracą, prowadzoną zgodnie ze wskazaniami Stolicy Apostolskiej.

Według norm prawa, które list przypomina, specjalną formację w dziedzinie duszpasterstwa migracyjnego należy zapewnić głównie alumnom w seminariach bądź młodym kapłanom. Dlatego bardzo aktualne stają się wyspecjalizowane instytuty pastoralne dla prowadzenia tej formacji, a niezależnie od tego istnieje dziś potrzeba organizowania specjalnych wykładów czy kursów.

Z myślą o tym do omawianego listu dołączono 16 artykułów, stanowiących pewną doraźną pomoc w zrozumieniu niektórych problemów duszpasterstwa migracyjnego. Listę prac otwiera J. Beyer SJ (dziekan Wydziału Prawa Kanonicznego w Uniwersytecie Gregoriańskim), który ukazuje ruchliwość ludzką w kontekście życia kościelnego. Problemów, które wynikają ze zjawiska ruchliwości nie można już dziś ignorować. Kościół – jego członkowie i wspólnoty – powinien czynić nieustanny wysiłek, aby studiować problemy duszpasterstwa ludzi wędrujących w aspekcie teologicznym, pastoralnym i organizacyjnym. Stąd konieczna jest – stwierdza Autor – pogłębiona formacja kapłanów i świeckich, którzy pragną oddać się pracy na tym wyspecjalizowanym odcinku apostołatu.

G. Tassello (dyrektor Centrum Studiów Emigracji w Rzymie) przedstawił pracę na temat migrantów jako podmiotów prawa w świetle nauczania Stolicy Apostolskiej. Ponieważ migracje stanowią bardzo złożone i dramatyczne „wydarzenie historii”, wymagają one stworzenia środowiska, nacechowanego poszanowaniem fundamentalnych praw ludzkich. Migranci nie mogą być bowiem traktowani jako zwykłe narzędzia pracy, lecz powinni być powszechnie uznani za podmioty praw. W uzasadnieniu tej tezy Autor odwołuje się do soborowych i posoborowych dokumentów Kościoła. Szczegółowo omawia on osobowe prawo do migracji, prawo migrantów do identycznych warunków życia i pracy, jakie przysługują tubylcom, a także prawo do specyficznej opieki duszpasterskiej. Kościół – stwierdza on – kieruje się dziś nakazem Bożym (Pwp 24, 17: „Nie będziesz łamał prawa cudzoziemca”) i troszczy się o ochronę praw migrantów, zarówno w ramach własnej społeczności, jak i poza nią.

Szczegółowe analizy na temat obecności migrantów w Kościele partykularnym przedstawia E. Corecco (profesor prawa kanonicznego w Uniwersytecie we Fryburgu szwajcarskim). Swe rozważania opiera on z jednej strony na współczesnej teologii Kościoła partykularnego, a z drugiej – na obserwacji zachodzących dziś w Kościele przemian, które waloryzują kulturę i języki etniczne. Te teologiczne i socjologiczne przesłanki prowadzą do nowego pojmowania działalności misyjnej, określonej jako „posiew Kościoła”. Z tej racji – twierdzi Autor – poszczególne kościoły lokalne, a także wspólnoty katolickich migrantów, mają prawo do posiadania własnego oblicza kulturowego. Z drugiej strony migranci powinni być otwarci na wspólnotę uniwersalną i dążyć do realizowania jedności z innymi narodami.

Autorem kolejnego referatu jest A. Nocent (profesor Papieskiego Instytutu Liturgicznego św. Anzelma w Rzymie), który omawia związki zachodzące między współczesną ruchliwością ludzką a liturgią. Istotne punkty jego rozważań dotyczą: narodowego charakteru poszczególnych kościołów lokalnych; konieczności adaptacji liturgii do warunków lokalnych, w tym także do środowisk migrantów we wspólnotach liturgicznych; wreszcie umożliwienia migrantom praktyki modlitwy w ich własnym języku w rodzinach i parafiach.

Historyczno-opisowy charakter posiada artykuł G. Rosoli (dyrektor periodyka „Studi Emigrazione”) na temat wiary i religijności ludowej migrantów. Autor dowodzi w nim, że religijność ludowa jest kwestią nową, a zarazem bardzo starą. Na przykładzie emigracji włoskiej ukazuje on wysiłki Kościoła w celu zachowania wiary emigrantów w Ameryce i Europie. Dzięki temu w środowiskach emigrantów pielęgnowano również różnorodne formy religijności ludowej. Szczególny wpływ na ten stan rzeczy miał związek emigrantów z sanktuariami.

G. Danesi (profesor teologii biblijnej Papieskiego Instytutu „Regina Mundi” w Rzymie) jest autorem pracy na temat migracji w świetle Nowego Testamentu. Swe rozważania ogranicza on do idei ewangelicznego braterstwa, objawionego i nakazanego przez Chrystusa. Braterstwo, rozumiane jako dążenie miłości ku drugim, prowadzi do jedności i pozwala przezwyciężyć różnice ras, narodowości, a także wszelkie inne partykularyzmy. W jego klimacie migranci przestają być ludźmi obcymi, a stają się dla innych pielgrzymującymi na ziemi braćmi.

Relację religii i migracji w Starym Testamencie opracował S. Pisano (profesor Papieskiego Instytutu Biblijnego w Rzymie). Przełomowe momenty w historii Izraela – zauważa on – były naznaczone migracją i doświadczeniem wykorzenia z ojczystego kraju. Naród żydowski przeżywał jednak to wszystko jako doświadczenie Boże i drogę do nowych wartości duchowych.

Aspekt historyczny ma artykuł A. Perottiego (kierownik Centrum Informacji i Studiów Migracji w Paryżu), który ukazał stosunek Kościoła do uchodźców. Swe rozważania ograniczył on do działalności Stolicy Apostolskiej na rzecz uchodźców od czasu I wojny światowej do dziś, zarówno w płaszczyźnie kościelnej, jak i międzynarodowej.

Kolejny autor V. De Paolis (profesor prawa kanonicznego w Uniwersytecie Gregoriańskim) omawia wkład Kościoła w duszpasterstwo ludzi w drodze. Trzon artykułu dotyczy postanowień Kościoła zawartych w nowym Kodeksie Prawa Kanonicznego.

Dalsze artykuły mają charakter bardziej partykularny. M. Perghem (dyrektor Centralnego Urzędu dla Emigracji Włoskiej) przedstawia szczegółowo dane o obcokrajowcach we Włoszech. T. Michel (pracownik Sekretariatu dla Niechrześcijan) omawia stanowisko Kościoła migrantów innych religii. Jakby kontynuacją jego rozważań jest praca R. Crolliusa (dziekan Wydziału Misjologii Uniwersytetu Gregoriańskiego), który syntetycznie zarysował historyczną i współczesną obecność – dokonującą się przez migrację – islamu w Europie i związane z tym faktem problemy w życiu Kościoła. Jednym z bardziej skomplikowanych problemów w tej dziedzinie jest zawieranie małżeństw mieszanych: katolicko-muzułmańskich, o czym informuje S. Villeggiantie (adwokat Roty Rzymskiej). Autor ten ukazał dwa różne systemy teologiczno-prawne: katolicki i muzułmański, w ramach których funkcjonuje małżeństwo mieszane, a następnie konsekwencje prawne, życiowe i pastoralne, jakie wynikają z owych odmiennych wzorców religijnych i kulturowych.

W końcowej części omawianej książki zawarte są krótkie komunikaty na temat kryzysów i potrzeb uchodźców w Afryce (P. Aruppe), służby jezuitów na rzecz uchodźców (świadectwa kilku księży) oraz Afryki jako kontynentu ożywionej migracji i uchodźstwa (S. Schultheis SJ).

Przedstawione wydawnictwo ma względnie dużą wartość naukową, a przede wszystkim praktyczną. Jest bowiem zbiorem prac o charakterze interdyscyplinarnym, wskazującym różnorodne problemy z zakresu duszpasterstwa migrantów. Stanowi więc ono jakby pierwszą pomoc w specjalistycznym przygotowaniu duszpasterzy i apostołów świeckich działających w środowiskach ludzi w drodze. Nie jest to jednak podręcznik z tej dziedziny. Daleko jej bowiem do pełnego ujęcia zagadnień, które należałoby w takim podręczniku przedstawić. Jednakże tego rodzaju pozycje z pewnością torują stopniowo drogę do opracowania podręcznika, który w tej dziedzinie byłby bardzo przydatny.

Józef Bakalarz, TChr

Józef Kardynał G l e m p. *W tęczy Franków Orzeł Biały. Wizyta duszpasterska we Francji 1986*. Poznań–Warszawa 1987 ss. 265. Pallottinum.

Odzyskanie niepodległości w 1918 r. postawiło przed Kościołem w Polsce trudny problem zapewnienia opieki religijnej liczącej już ok. 3 milionów emigracji polskiej. Tym bardziej że liczba ta zaczęła się szybko powiększać. Historyczną uchwałą Episkopatu z dn. 2 maja 1921 r. jej Kierownictwo powierzono każdorazowemu Prymasowi Polski, co było wyrazem tradycyjnego uznania jego wybitnej roli i autorytetu w życiu Kościoła i kraju. Organizację duszpasterstwa emigracyjnego rozpoczął Prymas Kard. Edmund Dalbor (1918-1926), a jego rozwinięcie i umocnienie odpowiednich struktur w kraju i za granicą było dziełem Prymasa Kard. Augusta Hlonda (1926-1948), który w 1931 r. otrzymał od Stolicy Apostolskiej tytuł Protektora wychodźstwa polskiego. Jakkolwiek nie łączyło się to z żadną jurysdykcją, to jednak znacznie ułatwiło jego zadania. Spełniając je Prymas odbył szereg, niekiedy kilkakrotnych, wizyt duszpasterskich w skupiskach wychodźstwa w kilkunastu różnych krajach. I tak, w latach 1928-1939, odwiedził